

Besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van 31 oktober 2023, PZH-2023-841626652, DOS-2021-0006649, tot vaststelling van het Maatregelenpakket erfgoedlijnen 2024

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,

Gelet op artikel 3 van de Algemene subsidieverordening Zuid-Holland 2013 en artikel 1, sub c, van de Subsidieregeling erfgoedlijnen Zuid-Holland;

Overwegende dat de provincie Zuid-Holland conform het Coalitieakkoord 2023 – 2027 Krachtig Zuid-Holland door gaat met erfgoedlijnen;

Besluiten:

Vast te stellen het 'Maatregelenpakket erfgoedlijnen 2024'.

De provincie Zuid-Holland zet zich conform het Coalitieakkoord 2023 – 2027 Krachtig Zuid-Holland in voor het behoud en beleefbaar maken van erfgoed voor publiek. De provincie richt zich hierbij op zeven erfgoedlijnen in de provincie Zuid-Holland zoals opgenomen in de Omgevingsvisie Zuid-Holland. De erfgoedlijnen bestaan uit de volgende objecten en elementen:

Atlantikwall

De erfgoedlijn Atlantikwall bestaat uit het samenhangende complex van bunkers/ bunkercomplexen, tankgrachten, maar ook zogenaamde zachte resten, die langs de Noordzeekust door de Duitse bezetter zijn gebouwd of benut als onderdeel van de Atlantikwall. Deze Duitse verdedigingslinie had als doel een Geallieerde invasie aan de Europese westkust tegen te houden en zo een tweefrontenoorlog te voorkomen. Zwaartepunten in Zuid-Holland zijn onder meer de clusters Festung Hoek van Holland, de verdedigingswerken in/ bij Den Haag/ Scheveningen, Katwijk en Noordwijk en enkele verdedigingswerken op de Zuid-Hollandse eilanden.

De Erfgoedlijn Atlantikwall heeft als missie het behouden, beschermen en beleefbaar maken van het Atlantikwall-erfgoed in de provincie Zuid-Holland ter herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. De aanleg van de Atlantikwall heeft destijds diepe sporen in stad en landschap getrokken met grote gevolgen voor de bewoners. Het is belangrijk deze herinnering levend te houden vanuit het besef dat vrede hier en nu misschien vanzelfsprekend lijkt maar dat allesbehalve is. Aan de hand van zichtbare en tastbare restanten komt de geschiedenis tot leven en wordt bijgedragen aan het creëren van bewustwording en inzicht waarbij ruimte ontstaat voor reflectie en bezinning. De verschillende verhalen en beelden, zowel vanuit het 'Duitse' als het 'Hollandse' perspectief, vormen hierbij tezamen een gelaagd geheel dat genuanceerder is dan een simpele zwart-wit of goed-fout voorstelling. Dat maakt het beschermen en kunnen beleven van het Atlantikwall-erfgoed vandaag en in de toekomst blijvend relevant. In het voorjaar van 2023 is het Koersdocument 2023-2030 gereedgekomen waarmee het streefbeeld van de Atlantikwall is geactualiseerd. Er zijn 4 hoofddoelstellingen benoemd: Niet meer maar beter; Versterken van de Lijn; Herkenbare en onderscheidende clusters en De blik naar buiten.

Historisch Haringvliet

De erfgoedlijn Historisch Haringvliet – de in 2021 verbrede erfgoedlijn Goeree-Overflakkee naar delen van Hoeksche Waard en Voorne-Putten - wordt gevormd door elementen en structuren die een relatie hebben met de voormalige zeearm van het Haringvliet en Hollands Diep, waarin het verhaal centraal staat van 'het leven tussen en met het water, als vriend en vijand'.

De afbakening omvat een brede 'oeverzone' van de eilanden: de noordrand van Goeree-Overflakkee en de zuidrand van zowel de Hoeksche Waard inclusief Tiengemeten als Voorne-Putten. Binnen deze geografische afbakening zijn zes kansrijke erfgoedthema's bepaald: de havenkanalen en het maritieme verleden, de karakteristieke dorpen die in verbinding staan met het Haringvliet, Hollands Diep en de Bernisse, dijken, kreken (incl. de Bernisse), de Watersnoodramp 1953 inclusief de deltawerken Haringvlietdam en de Volkerakdam en de waterlinies: de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak en de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet inclusief de vestingsteden Brielle en Hellevoetsluis.

Deze zogenaamde blauwe waterlijn biedt kansen voor samenwerking met andere gebiedsontwikkelingen en partners, zoals de Regio Deal Zuid-Hollandse Delta en de provincie Noord-Brabant in relatie tot de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak.

Landgoederenzone

De erfgoedlijn Landgoederenzone bestaat uit buitenplaatsen, landgoederen en kastelen, waaronder de landhuizen met hun tuinen en parken, en gerelateerde objecten zoals oranjerieën, koetshuizen en portierswoningen. De Landgoederenzone loopt geografisch langs de binnenuinrand, op de strandwallen tussen het Westland tot en met Noordwijkerhout en Hillegom en langs de trekvaarten Vliet en Haarlemertrekvaart. De buitenplaatsen, landgoederen en kastelen in de Landgoederenzone zijn meestal voorzien van ruimtelijke bescherming, zoals een landgoed- of kasteelbiotoop. Onder de noemer Hollands Buiten werkt de erfgoedtafel aan het behouden en verbeteren van de landgoederenzone, het realiseren van economische dragers en het vergroten van de herkenbaarheid en samenhang tussen de landgoederen. Met het visiedocument Hollands Buiten, ruimtelijk beeld voor de landgoederenzone wordt gewerkt aan het realiseren van deze ambities, onder het motto: 'Hollands Buiten, verassend rijk aan cultuur, historie, natuur en rust'.

Limes

De Limes is het grootste archeologische monument van ons land. Tweeduizend jaar geleden strekte het Romeinse Rijk zich uit van Engeland tot Syrië en van Roemenië tot Marokko: een oppervlak dat groter is dan de huidige Europese Unie. De grens rond dat enorme rijk, de Limes, had een lengte van 7000 km. In Zuid-Holland liep de Limes van Katwijk langs de Oude Rijn via onder meer Alphen aan den Rijn, Zwammerdam en Bodegraven naar Utrecht. De erfgoedlijn bestaat uit archeologische resten van forten (castella), wachttorens en burgernederzettingen (vici), verbonden door de Limesweg. Daarnaast behoren de Vliet (Fossa Corbulonis / Corbulogracht) en Forum Hadriani (Civitas Cananefatium) tot de erfgoedlijn Limes. Bij de ontwikkeling van de erfgoedlijn wordt ingezet op de Oude Rijn als Romeinse waterbaan, met de Romeinse schepen van Zwammerdam als merk van de Zuid-Hollandse Limes en met gevisualiseerde en beleefbare castella, die door routes over land en water zichtbaar en beleefbaar met elkaar worden verbonden en ingebed in een voor de recreant en toerist interessant Romeins aanbod. Nu de Neder-Germaanse Limes UNESCO Werelderfgoed is geworden zal het Interpretatiekader Limes worden herzien en voor elke Limes provincie wordt een visie 2024-2027 opgesteld als onderdeel van het Beleidskader 'Trots op LIMES Werelderfgoed' 2024-2027 van de Nederlandse Limes Samenwerking (NLS). In deze Limes Visie Zuid-Holland is plaats voor zowel de individuele management plannen (IMP's) van de gemeenten met door UNESCO als Werelderfgoed aangewezen locaties als de unieke verhalen van iedere Limes locatie zoals opgenomen in het Interpretatiekader en de internationale, Europese samenwerking. Voorbeelden van internationale samenwerking zijn het lopende Straits project 'Bridging The North Sea' met 15 partners uit 8 regio's in het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, België en Nederland met de Provincie Zuid-Holland als Lead Partner en de intensivering van de Duits-Nederlandse samenwerking binnen het netwerk van de Neder-Germaanse Limes in de vorm van samenwerking tussen diverse musea (waaronder het Archeologisch Park Xanten en het Museumpark Archeon).

Oude Hollandse Waterlinie

In tijden van oorlog je land onder water zetten, het is een typisch Nederlandse vinding. In het 'Rampjaar' 1672 werd water voor het eerst op grote schaal ingezet als verdedigingsmiddel. Toen een Franse legermacht van 120.000 man ons land binnenviel werd een brede strook land tussen de Zuiderzee (het huidige IJsselmeer) en de Biesbosch geïnundeerd (onder water gezet). De (Oude) Hollandse Waterlinie was een feit. De eigenlijke functie van de Oude Hollandse Waterlinie was het verdedigen van de provincie Holland. Hier lag Den Haag, het politieke centrum van de Republiek, maar ook de belangrijkste handelssteden Amsterdam, Leiden, Delft, Gouda en Rotterdam. De Oude Hollandse Waterlinie bestaat uit elementen die het functionele defensiewerk uit de periode van 1672 belichten. Het gaat daarbij om de inundatiekommen en inundatiegebieden. Daarnaast behoren de stedelijke vestingen, de dijken en kades langs de rivieren en rond de te inunderen polders, de inundatiesluizen, forten en schansen tot deze erfgoedlijn. Het cultuurlandschap van de Oude Hollandse Waterlinie is uniek. Op veel plekken is het cultuurlandschap van steden en ommelanden, zoals dat ten tijde van de inwerkingstelling van de Waterlinie in 1672 was, nog goed leesbaar.

Trekvaarten (Trekvaart Haarlem - Leiden, Vliet, Schie en Delflandse trekvaarten)

De erfgoedlijn Trekvaarten gaat over de 'Intercity van de 17e eeuw', ook wel Gouden Eeuw genoemd. Het vertelt het verhaal van de voor de mens gegraven waterverbinding met trekschuiten- en jaagpadenstructuur en vervoer van goederen en mensen over water. Het bestaat uit de historische transportassen tussen de opkomende Hollandse steden: het water en de oevers langs de trekvaartverbindingen Trekvaart Haarlem - Leiden, Vliet, Schie en Delflandse trekvaarten. Ook wordt ingezet op de Core Business (handel en economische groei) van de oude Hollandse steden. De trekvaartgebonden elementen worden teruggebracht en hersteld, trekvaarthaltes worden benadrukt, het vaarnetwerk wordt verbeterd en er is meer publieksbereik en promotie van de erfgoedlijn. De historische vaarwegen maken deel uit van onze identiteit als waterrijke provincie. Het waren eeuwenlange hoofdverbindingen tussen steden en van belang als OV netwerk, voor handel en vervoer van personen. Ze zijn zeer bepalend geweest voor ruimtelijke en economische ontwikkeling van de stad en het landschap.

Waterdriehoek

De erfgoedlijn Waterdriehoek wordt gevormd door Werelderfgoed Kinderdijk, de Biesbosch en de Drechtsteden en vertelt het verhaal van het water, mensen en machines in Zuid-Holland. De Waterdriehoek bestaat uit de volgende elementen: de rivieren Oude Maas, Merwede en Noord en hun oevers en dijken, historische waterstaatsobjecten zoals molens en gemalen, buitendijkse elementen als griendheuvels en griendketen, eendenkooien en watergebonden industriële objecten als scheepswerven. Speerpunt is het maritiem-industrieel erfgoed. De komende jaren zal de aandacht hier nog meer naar worden verlegd. Ook zal de focus verder verschuiven van afzonderlijke iconen naar verbinding tussen de iconen (van losse objecten naar lijn) en van recreatie/toerisme naar ruimtelijke kwaliteit (oeverkwaliteit). Er wordt voorrang gegeven aan fysieke, robuuste projecten.

Met de Subsidieregeling erfgoedlijnen Zuid-Holland 2020 kunnen uitsluitend subsidies worden aangevraagd voor projecten uit het Maatregelenpakket erfgoedlijnen. In onderstaande tabel worden de projecten, partijen, subsidiebedragen en prestaties genoemd waarvoor subsidies kunnen worden aangevraagd in het kader van de Subsidieregeling erfgoedlijnen Zuid-Holland 2020.

Atlantikwall			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
Stichting Europees Erfgoed Atlantikwall	30.000	Bunkerdag 2024	<ul style="list-style-type: none"> Organiseren van de jaarlijkse Bunkerdag.
Atlantikwallmuseum Noordwijk	80.000	Optimalisatie Atlantikwallmuseum Noordwijk	<ul style="list-style-type: none"> Opknappen, brandveilig en toegankelijk maken van de noordelijke geschutsbunker (GB1). Ontwikkelen van een (interactieve) game.
Atlantikwallmuseum Den Haag	81.000	Doorontwikkeling Stutzpunkt Den Haag Scheveningen	<ul style="list-style-type: none"> Conserveren en toegankelijk maken bunker FdS / V149 Verkennen haalbaarheid Herinneringspark Belvédère Den Haag. Uitwerking geven aan het thema 'herkenbare en onderscheidende clusters'
st de Verborgene Stad	35.000	Ontwikkelen en realiseren Atlantikwall5D	Realisatie van virtuele tijdmachine Atlantikwall5D, door: <ul style="list-style-type: none"> Ontwikkelen eigen 5D-platform Atlantikwall5D 360°/VR-reconstructies voor 5 bunkerlocaties Animatie interieur bunker voor 1 bunkerlocatie 24 infoteksten (6 per hotspot). 8 audioverhalen 24 achtergrondteksten (6 per hotspot). Aanschaf, ontwerp en plaatsing 1 VR-paal 5 x aanschaf + installatie VR-brillen Promotie
St Biberbunker Oostvoorne	41.000	Duurzame samenwerking Atlantikwall Zuid-Hollandse eilanden	<ul style="list-style-type: none"> Verkenning, inhoudelijke verdieping en vormgeving duurzame samenwerking Het vervaardigen van een gezamenlijk boekwerk Realisatie van informatie borden en -panelen op de drie betrokken bunkerlocaties

Historisch Haringvliet			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties

Stichting Fortres- se Holland	35.933	Tijdljn Hellevoet- sluis in de muse- umloods Fortres- se Holland	Een visueel verhaal dat de opeenvolgende jaren en belangrijkste gebeurtenissen in de geschiedenis van Hellevoetsluis laat zien aan de hand van collectieobjecten en bijbehorende teksten, bestaande uit: <ul style="list-style-type: none"> • 160 objecten tijdljn • Projectschermb • Uplighters en downlighters • 12 contouren van scheepsmodellen • Graphics op glas • Kappen en vitrines
Gemeente Voorne aan Zee	46.000	Beeldmerk Linie van Voorne	Eerste fase van de realisatie van een aantrekkelijke verbindingzone tussen Brielle en Hellevoetsluis om de Linie van Voorne meer zichtbaar en beleefbaar te maken, te weten: <ul style="list-style-type: none"> • definitieve locatiekeuze, vormontwerp object, grafisch ontwerp beeldmerk, technisch ontwerp met werkschrijving, aanbestedingsbegeleiding, uitvoeringsbegeleiding • en het uitvoeren en plaatsen van het beeldmerk op 8 locaties in het Liniegebied.
Gemeente Hoek- sche Waard	163.000	Fort Buitensluis	Primaire restauratie van 4 bijgebouwen op het terrein van fort Buitensluis: kruitmagazijn, waarnemingspost, steunmuur met nissen en groepsschuilplaats type P.
Oudheidkundige Vereniging 'Het Land van Strijen'	10.000	Audiotour Waters- noodramp Hoek- sche Waard en Tiengemeten 1953 -2023	Uitbreiding van de op 1 februari 2023 gelanceerde audiotour naar nog ontbrekende kernen: 10 locaties in Strijen, Strijensas en Mookhoek door: <ul style="list-style-type: none"> • Realisatie audiotour voor in de GooglePlay en Apple store met historische routekaart, beeld- en filmmateriaal (inclusief tekstuele beschrijvingen) • Realisatie en plaatsen van 10 paaltjes met bordje audiotour en QR-code, • Actualisatie expositie Watersnood 1953 en • Communicatie en opening.
Gemeente Goe- ree-Overflakkee	30.000	Fort Prins Frederik	Het in oude luister terugbrengen van het (moerasachtige/drassige) groene erfgoed (circa 900 m3) langs de fortgracht van Prins Frederik, in combinatie met duurzaamheid en het provinciale project 100 bomen 100.
Gemeente Hoek- sche Waard	11.065	Fort Buitensluis	Het terugbrengen van 4 luiken/deuren in authentieke staat in de bomvrije kazerne (hoofdgebouw) van fort Buitensluis.
Recreatieschap Voorne-Putten	70.000	Brug Omhoog Si- monshaven	Beleef de handelsroute op de rivier de Bernisse. Fase 1: bereikbaar maken van de oorspronkelijke haven van Simonshaven voor de Fluisterboot door realisatie van: <ul style="list-style-type: none"> • Verhogen van de brug aan de Bernisse, • 3D taludtrap aanlegsteiger Schudde-beursdijk, Simonshaven, • Reling taludtrap en aanlegsteiger, • Website met route, achtergrondinformatie en QR code link

Landgoederenzone			
Subsidieontvanger	Maxima- le subsi- die	Projectnaam	Prestaties
Stichting Oostduin	24.995	De Tuin van Oostduin (Den Haag) - fase 2 tuinherstel	• Bomen gekapt

			<ul style="list-style-type: none"> • Leifruit aangeplant • Bloemen- en kruidentuin aangelegd
Stichting De Verborg- gen Stad	26.500	Tijdreis Sion en Hofwijck	<ul style="list-style-type: none"> • 1 VR-Reconstructie voor Sion (incl. vooronderzoek) • 2 VR-Reconstructies voor Hofwijck (incl. vooronderzoek) • Ontwikkeling bijbehorende verhalen en achtergrondteksten (incl. Engelse vertaling) • Fysieke aanduidingen hotspots met uitleg en QR-code: 3 stuks • Educatie: per hotspot 1 kinderverhaal ontwikkeld, flyer met route voor scholen ontwikkeld • Communicatie en marketing: lanceeringsmoment georganiseerd, promo-filmpje ontwikkeld, flyers vervaardigd en verspreid in postcodegebied, persberichten opgesteld en verspreid, lezing in Huygens' Hofwijck en stadswandeling georganiseerd • Publicatie van alle ontwikkelde hotspots en verhalen op 5D-platform gedurende minimaal 5 jaar
Stichting Erfgoed- huis Zuid-Holland	10.683	Koloniale sporen van Park Rusthoff (Sassenheim): een educatief project	<ul style="list-style-type: none"> • Lesproject voor leerlingen groep 6/7 ontwikkeld (incl. bezoek aan het park), met lesmateriaal en animatievideo • Cursus leerkrachten ontwikkeld • Lanceringmoment georganiseerd
Stichting Duiven- voorde	65.432	Restauratie koestal en poort kerstbomentuin van landgoed Duivenvoorde (Voorschoten)	<ul style="list-style-type: none"> • Restauratie koestal • Restauratie poort kerstbomentuin
Land van Ons coö- peratie U.A.	11.000	Integrale planvorming voor de Warmoezerij WIJ- dehorst Wassenaar	<ul style="list-style-type: none"> • Rapport met een toekomstvisie in woord en beeld
Stichting Erfgoed Oud Poelgeest	66.668	Restauratie kapel landgoed Oud Poelgeest (Oegst- geest)	<ul style="list-style-type: none"> • Restauratie kapel
Stichting Monu- ment & Verhaal	61.252	Verhalen van Hollands Buiten - fase 2	<ul style="list-style-type: none"> • 3 oral history projecten met bijbeho- rende films en (waar mogelijk) live in- terviews • 3 nieuwe historische verhalen, inclu- sief live vertelling • 2 basiscursussen waarin vertellers worden opgeleid • Netwerk voor de Vertellers van Hol- lands Buiten • Pilot-podcast • Pilot met een publieksevenement • Nederlandstalige ondertiteling bij de films uit fase 2 • Engelstalige ondertiteling bij 7 te selec- teren films
Stadsherstel Den Haag e.o. N.V.	55.736	Reconstructie houten kap koetshuis Sion (Rijswijk)	<ul style="list-style-type: none"> • Reconstructie 'originele' kapconstruc- tie. Ter plaatse geheel traditioneel maken en samenstellen met handge- reedschap.

			<ul style="list-style-type: none"> Bouwplaats wordt ingericht voor de opleiding van leerling timmerlieden. De bouwplaats wordt regelmatig opengesteld voor bezoek.
Monumentenstichting Kasteel Oud Wassenaar	16.595	100 jaar geschiedenis Kasteel Oud Wassenaar ontsloten	<ul style="list-style-type: none"> Archief is veiliggesteld om verdere schade te voorkomen Op basis van een onderzoeksplan is het archief geconserveerd, geïnventariseerd en ontsloten volgens de daarvoor geldende regels Beknopte publicatie voor op de website is ontwikkeld (factsheet)
Stichting Erfgoedhuis Zuid-Holland	12.500	Historische moestuinen in de Landgoederenzone - fase 2	<ul style="list-style-type: none"> Communicatieplan en de uitvoering daarvan inclusief een (netwerk)bijeenkomst. Moestuinenfietsroute. Publicatie over de 'moestuin als common' (factsheet voor gemeenten en stichtingen)
Congregatie van de H. Catharina van Siëna	95.000	Restauratie orangerie en tuinmanswoning van buitenplaats Huize Bijdorp (Voorschoten)	<ul style="list-style-type: none"> Restauratie orangerie Restauratie tuinmanswoning
Stichting Rust en Vreugd	142.523	Parkherstel landgoed Rust en Vreugd (Wassenaar) - fase 2	<ul style="list-style-type: none"> Afronding van het herstel van 'de Lepel' Herstel door aanplant van bomen en (sier)heesters Herstel van de walkant van de Nieuwe vijver
Stichting Rust en Vreugd	88.013	Restauratie tuinmuur landgoed Rust en Vreugd (Wassenaar)	<ul style="list-style-type: none"> Restauratie en gedeeltelijke reconstructie tuinmuur incl. poort
L.S. Hu Holding BV	11.516	Tuinherstel Kasteel De Wittenburg (Wassenaar) - fase 2: restauratie	<ul style="list-style-type: none"> Herstel inrichting voortuin in combinatie met realisatie zichtlijnen
L.S. Hu Holding BV	28.865	Tuinherstel Kasteel De Wittenburg (Wassenaar) - fase 2: reconstructie	<ul style="list-style-type: none"> Reconstructie kasteelplein + herinrichting westelijke parkeerplaats
Dhr. N.W. Conijn	36.107	Restauratie stoep Baljuwhuis (Wassenaar)	<ul style="list-style-type: none"> Restauratie stoep en hek
Vereniging Hendrick de Keyser	367.965	Restauratie casco westvleugel Huys te Warmont (Warmond)	<ul style="list-style-type: none"> Restauratie casco westvleugel

Limes			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
Stichting De Valkenburgse Toren	42.750	Vervolg verbinding binnen- en buitenmuseum Valkenburg, Zuid-Holland	Realisatie van maquettes, sokkels, overzichtskaart inclusief tafel en uitbreiding tentoonstelling
Stichting Mooi Matilo	19.125	Info op Niveau voor Park Matilo	Continuering programmering Park Matilo in de vorm van <ul style="list-style-type: none"> Limes bebording Vertaling teksten (digitaal) Museum Matilo

			<ul style="list-style-type: none"> • Hergebruik ruitmasker (Gordon) • Publieksinformatie Matilo
Stichting Ontsloten Verleden	31.000	Food-/footprint hondenfestival Matilo	<p>Festival in park Matilo met diverse activiteiten in relatie tot de Romeinse tijd zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • workshops • expositie over honden in Romeinse tijd • Speurtocht voor kinderen • Theater • Lezingen en film over Romeinse dakpannen • Eten uit de Romeinse tijd
Stichting Museum-park Archeon	50.000	Versterking Limes presentaties	Reconstructies replica Romeins schip Zwammerdam 6 en Romeinse hijskraan
Stichting Historisch Museum Hazerswoude	41.032	Romeinen in Hazerswoude	<p>Diverse activiteiten in Hazerswoude in het kader van publieksbereik. Realisatie van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informatiezuil/bord over wandelroute(s), • Replica Romeinse mijlpaal, • Wandel-, fiets- en sloepvaarroutes, • Aanleg museumsteiger (onderdeel project 'Ervaar/beleef de Romeinse Rijn en Vliet'), • Tentoonstelling Romeinen in Hazerswoude, • Permanente vitrine met vondsten uit het Westvaartpark in Dorpshuis De Som, • Reizende tentoonstellingen door Rijnwoudse kernen en diverse evenementen tijdens de Nationale Archeologie Dagen in 2024, 2025 en 2026
Stichting Duurzaam Bodegraven Reeuwijk	55.000	Museum CoHortus	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek naar inrichting Romeinse soldatenbarak en ontwerp; • Onderzoek naar uitrusting Bodegraafse (hulp)soldaten • Organisatie evenementen zoals archeologiedag, Hollandse Limes Classic en een Romeins oogstfeest; • Bewegwijzering verbeteren in het Limespark richting Museum CoHortus; • Verhaal vertellen over relatie met castellum in het centrum van Bodegraven
Omgevingsdienst Midden-Holland	14.820	Poortgebouw Castellum Bodegraven: op zoek naar de 1 ^e paal	<ul style="list-style-type: none"> • Hernieuwde opgraving in 2025 – afronding van de archeologische afwegingscyclus in 2024 van de poort van het castellum 30 jaar na de oorspronkelijke opgraving; • kenniswinst over datering hout, toegepaste bouwwijze en conservering; • Publieksbereik en publieksparticipatie tijdens de opgraving en • Publiciteit na opgraving
Stichting Ontsloten Verleden	69.360	Romeinse vicus aan de Rijn	<ul style="list-style-type: none"> • Afronding archeologisch onderzoek naar de vici in Alphen aan den Rijn, locaties Albaniana en Zwammerdam/NIGRVM PVLLVM; • Visualiseren leefwijze bewoners in de vicus bij het Romeinse fort om het verhaal aan het brede publiek te vertellen tijdens evenementen; • Publicatie onderzoeksresultaten; • Rondreizende TENToonstelling in o.a. Alphen aan den Rijn en Leiden (Rijksmuseum van Oudheden, RMO)

Uitgeverij Syndi- kaat	30.000	Educatief beeld- boek 'De Romei- nen, Valkenburg'	<ul style="list-style-type: none"> Realiseren educatief beeldboek in de reeks 'De Romeinen'; In dit beeldboek zal het verhaal zijn gericht op Castellum Valkenburg en het onlangs gevonden Romeinse legerkamp en de Zwammerdam In dit beeldboek wordt een educatieve bijlage gemaakt met duiding en extra informatie over Romeins Zuid-Holland
---------------------------	--------	---	---

Oude Hollandse Waterlinie			
Subsidieontvan- ger	Maxi- male subsi- die	Projectnaam	Prestaties
Zilverstad Mar- keting	11.670	Twin Cities 2024/2025	<p>Promotie en evenementen Twin Cities OHW (Nieuwpoort & Schoonhoven) d.m.v. :</p> <ul style="list-style-type: none"> Herdruk folder Twin Cities met twee wandelroutes socialmedia campagnes Herstel en aanvulling monumentenbordjes Waterlinie Wijnwandeling in 2024 en 2025 Openluchtbioscoop in Schoonhoven en Nieuwpoort in 2024 en 2025 Twin Cities Marathon in 2024 en 2025
Stichting Stads- boerderij Vrede- best	105.000	Herbestemming stal en erf Vrede- best (fase 1)	<ul style="list-style-type: none"> Herbestemming van erf en stal tot toegankelijke en duurzame voorziening met meerdere functies. Er komen mogelijkheden tot ontvangsten, tentoonstellingen, lezingen en workshops. Vredebest wordt het trefpunt binnen de vesting Nieuwpoort voor bezoekers, bewoners, gidsen en vrijwilligers.
Stichting Stads- boerderij Vrede- best	10.000	Safari Oude Hol- landse Waterli- nie	Ontwikkelen van een viertal routes waarbij bezoekers onder begeleiding van een gids kennis maken met de historie van het zuidelijke gedeelte van de OHW rondom Nieuwpoort.
Liniebureau	16.550	De Wierickes, wachters van de Waterlinie	<p>De polder Lange Weide, ingeklemd tussen de Enkele en Dubbele Wiericke, vormt samen met de Prinsendijk en Fort Wierickerschans het belangrijkste icoon van de Oude Hollandse Waterlinie. Om deze polder meer bekendheid te geven worden activiteiten uitgevoerd, te weten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Jaarlijkse inundatie in het voorseizoen i.s.m. Staatsbosbeheer Plaatsing van een tweede toeristisch bord langs de zuidkant van de A12 Plaatsing van OHW-informatieborden aan het begin en einde van de Prinsendijk t.b.v. de Lange Afstand Wandelroute (16). Informatieve bijeenkomst in Fort Wierickerschans waar aandacht wordt besteed aan 350 jaar fort in combinatie met de onthulling van de borden.
Stichting Muse- um Nieuwpoort	15.875	Kidsproof maken Museum Nieuw- poort	<p>Met moderne technologie wordt het museum aantrekkelijk gemaakt voor de Jeugd door middel van:</p> <ul style="list-style-type: none"> VR Fauteuil Tijdkijker Maquetteprojectie
Cruxquest	10.000	Jeugd in bewe- ging	Onderzoek waarin studenten van enkele opleidingen (o.a. Reinwardt Academie / Willem de Kooning Academie /

			School voor Marketing en Communicatie) gevraagd wordt na te denken over de vraag, "hoe maak je het onderwerp slavernij en onderdrukking in het rampjaar toegankelijk voor gezinnen en kinderen tussen de leeftijd van 8 tot 14 jaar" De adviezen worden gebruikt voor de productie van een game of evenement"
Stichting Liniebreed Ondernemen	16.750	Onderzoek inclusiviteit en diversiteit in de Oude Hollandse Waterlinie	Aan de hand van desktop onderzoek wordt nagegaan hoe de inclusiviteit en diversiteit in de Oude Hollandse Waterlinie verder opgepakt kan worden, met als doel de beleving voor meer doelgroepen mogelijk te maken en in te spelen op doelgroep-specifieke behoeften. Het resultaat zal zijn: <ul style="list-style-type: none"> • Handleiding inclusiviteit en diversiteit OHW met o.a. begripsverklaring, basiskennis en onderzoeksresultaten, • Do's en don'ts • Stappenplan om e.e.a. te implementeren in de eigen organisatie. • Seminar aansluitend of voorafgaand aan een erfgoedtafelbijeenkomst om resultaten te delen.
Stichting Liniebreed Ondernemen	24.375	Publiekscommunicatie Oude Hollandse Waterlinie	Publiekscommunicatie Oude Hollandse Waterlinie door: <ul style="list-style-type: none"> • Herdrukken en verspreiden van de Z-Cards Oude Hollandse Waterlinie (Nederlands en Engels, oplage 20.000) • Herdrukken en verspreiden van de Routegids Oude Hollandse Waterlinie (oplage 15.000) • Acht pagina's tellend artikel publiceren over de Oude Hollandse Waterlinie in het jaarlijks verschijnende FORT! Magazine (oplage 50.000) • Ontwikkelen van OHW-herkenbaarheid op locatie (zoals vlaggen en rolup banners die op locatie in de OHW geplaatst kunnen worden) • Boekwerk (oplage 500) met luchtfoto's van de Oude Hollandse Waterlinie uit de rondreizende expositie Linie van Boven.
Stichting Liniebreed Ondernemen	16.000	Vrijwilligersdag Oude Hollandse Waterlinie	Het organiseren van een inhoudelijk interessante dag voor vrijwilligers die bijdragen aan de bescherming en beleving van de OHW.
Stichting Struinen en Vorsen	24.000	Waterlinie Podcast	Podcast bestaande uit acht afleveringen met hierin de verhalen over de OHW en de relatie met moderne/hedendaagse uitdagingen vanuit verschillende invalshoeken. De verhalen worden online gezet en zijn voor iedereen beschikbaar.
Stichting Toen & Nu	24.000	De Histobot; Waterlinie meets AI	Door het creëren van een OHW-chatbot kunnen alle vragen aangaande de OHW op basis van geverifieerde historische context beantwoord worden. In eerste instantie wordt een testversie gemaakt volgens onderstaande stappen: <ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen basis Histobot. • Verzamelen bronnen en opname in database. • Bouwen webinterface • Testfase met panel
Stichting Toen & Nu	24.150	Nieuwe verhalen bij de VR Linie	Door animaties, audio en het vertellen van nieuwe verhalen wordt de beleving bij bestaande VR-locaties vergroot: <ul style="list-style-type: none"> • Bij twaalf bestaande VR-palen zal de oude, stilstaande animatie, vervangen worden door meerdere verhalen met bewegende animatie en audio. • Realisatie functie waarmee bij een VR-paal gekeken kan worden waar palen in de buurt staan en welke nieuwe verhalen daar te zien en te beleven zijn.

Stichting Oude Hollandse Waterlinie	24.950	Coördinatie Marketing & communicatie Oude Hollandse Waterlinie	<p>Publiekscommunicatie Oude Hollandse Waterlinie door het:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Actueel houden en het onderhouden van de website www.oudehollandsewaterlinie.nl • Zorg dragen voor promotie van collectieve evenementen en activiteiten van partners. • Coördineren, stimuleren, bewaken en de (door)ontwikkeling van off-line materiaal (bijvoorbeeld routefolders, monumentenbebording, advertenties) • Genereren van free publicity door middel van het versturen van persberichten en geven van interviews. • Uitbouwen van het netwerk. • Organiseren van een Waterlinieberaad voor bestuurders en ambassadeurs van de OHW.
Historische Vereniging Die Goude - Werkgroep Gouda & OHW	14.600	Gouda en de Oude Hollandse Waterlinie	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantrekkelijker maken van de locatie Statensluis d.m.v. het verplaatsen van de VR-paal naar een betere locatie, het creëren van een beleevingspad en het plaatsen van een klimobject met rivieruitzicht. • Onderzoek naar de nog ontbrekende kennis over inundaties van de polders ten oosten van de Gouwe, tussen de Hollandse IJssel en de Oude Rijn De bevindingen zullen worden gepubliceerd voor een groot publiek en de archiefstukken kunnen worden opgenomen in publicaties en exposities. • In 2024 en 2025 worden leerlingen (groep 7 en 8) uitgenodigd om op een actieve manier kennis te maken met de Oude Hollandse Waterlinie. Dit gebeurt met o.a. de verhalen uit de VR-paal, het laten verrichten van grondboringen en het naspelen van historische gebeurtenissen.
Historische Vereniging Oud-Gorcum - Werkgroep Vesting Gorinchem	20.000	Walaffuit Bomkanon	Een kanon voorzien van een historisch correct affuit. Het project wordt uitgevoerd door vrijwilligers en VMBO-leerlingen uit een leerproject. Er zal een QR-code op worden aangebracht die informatie over het kanon geeft in relatie tot de Oude Hollandse Waterlinie.

Trekvaarten			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
De Rode Draad	60.000	Historische trekvaartdag 2024	<p>Organisatie historische Trekvaartdag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 7 locaties met locatietheater • Vaararrangement en 20 wandel- of fietsroutes • Promotie
Historische Vereniging Oud Leiden	29.000	Leidse stadspoorten beleefbaar	<ul style="list-style-type: none"> • Visualisatie van 5 Leidse stadspoorten • Stadspoortenroute • Fysieke verwijzingen in bestrating
Stichting Warmond aan de Kaag	15.000	Jan Steen in Holland	<p>Onderzoek Jan Steen arrangement, met:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kennisontwikkeling • Route woon- en werklocaties • Plaatsen trekschuit • Merkontwikkeling, storytelling en promotie
Gemeente Maassluis	24.500	Rondje Zoet - Zout	<p>Uitvoering en opschaling van rondje Zoet - Zout, met:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Drukwerk

			<ul style="list-style-type: none"> • Campagne • Varen
Historische Vereniging Oud Schipluiden	60.000	Restauratie oudste Heulbrug in Midden-Delfland	Restauratie Heulbrug, met: <ul style="list-style-type: none"> • Aanpak beplanting • Grondwerk & waterwerk • Aanpak fundering • Herstel van bakstenen en metselwerk
Royal Delft Museum	35.200	Tentoonstelling Industrie aan de Schie	<ul style="list-style-type: none"> • Tentoonstelling Industrie aan de Schie • Boek • Oral history (film) • Presentaties • Belevingstafel
Stichting Cultureel Platform Zie de Schie	32.600	Trekvaart Schie - De Tempel tijdens Zie de Schie	<ul style="list-style-type: none"> • 6 historische vaartochten tijdens de jaarlijkse Zie de Schie manifestatie, met • Rondleiding op Buitenplaats De Tempel en jagen langs jaagpad
Gemeente Den Haag	18.000	Den Haag als knooppunt van vaarverbindingen	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek naar trekvaarten en vaarwegen in en rond Den Haag • Tentoonstelling/ presentaties • Professionalisering/ herinrichting museumschip en • Promotie
Vereniging Natuurmonumenten	38.000	WelVAART aan de Schie	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek naar vergroten bekendheid Buitenplaats De Tempel • Marketingcampagne i.r.t. de trekvaart • Verkenning programmering en uitwerking businesscase
Gemeente Midden-Delfland	50.000	Reconstructie Hodenpijbrug Schipluiden	Conservering van brug (GM) door: <ul style="list-style-type: none"> • Geheel nieuwe verflaag • Vervangen houten brugdek • Staalreparaties • Cultuurhistorisch informatiepaneel
Stadsherstel Maassterdam	250.000	Restauratie voormalig gispakhuis/ kerk in Schiedam	Restauratie van rijksmonument, met: <ul style="list-style-type: none"> • Metsel- en voegwerk • Herstel van kozijnen en ramen/deuren • Schilderwerk en stukadoorswerk
De heer L. van den Ven	38.500	Herstel Commissarisshuis Leiden, fase 2	Restauratie van rijksmonument, met: <ul style="list-style-type: none"> • Herstel dakspanten • Herstel gootconstructie en • Herstel kozijnen

Waterdriehoek			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
Vereniging De Binnenvaart	50.000	Het leven en werken in de binnenvaart (Binnenvaartverhalen)	<ul style="list-style-type: none"> • Het leven op en rondom de binnenvaart aangemeld bij de Inventaris van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN); • Bijschrijving in inventaris KIEN bekendgemaakt via persberichten en sociale media

			<ul style="list-style-type: none"> • 15 verhalen over het leven en werken in de binnenvaart opgenomen in DANS (het nationale expertisecentrum en repository voor onderzoeksdata); • 15 publieksversies van de verhalen geplaatst op de website geschiedenisvanzuidholland.nl; • Een mobiele tentoonstelling over de verhalen gerealiseerd in het Binnenvaartmuseum; • Communicatie over verhalen en tentoonstelling gerealiseerd via persberichten en sociale media
Stichting Brugwachtershuisjes	45.000	Overbruggen Spoorzone Dordrecht	<ul style="list-style-type: none"> • Twee brugwachtershuisjes van RWS op Zwijndrechtse brug krijgen gedurende drie jaar nieuw leven rond thema water met een kunstzinnige, groene en/of sociale impuls voor en door de buurt; • Samen met eigenaar RWS is een visie op definitief hergebruik ontwikkeld in relatie tot het groot onderhoud aan de brug.
Stichting Werelderfgoed Kinderdijk	150.000	Restauratie en herbestemming werkplaats Firma Pot	<ul style="list-style-type: none"> • Scheepsloods gerestaureerd en herbestemd tot werkplaats voor het molenonderhoud en de klusvrijwilligers van het Werelderfgoed, die gezamenlijk met dorpsbewoners en lokale verenigingen wordt gebruikt • Informatievoorziening voor lokale bevolking en bezoekers van Kinderdijk gerealiseerd over het verhaal van de Firma Pot, de resterende scheepsloods en het gerestaureerde Potroedehek: (borden langs het fietspad, op het terrein van de Potschuur en in het molengebied; artikel op de website kinderdijk.nl; nieuwsitems bij de restauratie en opening; opname in de gidstours).

Den Haag, 31 oktober 2023

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland

plv. secretaris
ir. J.C. van Ginkel MCM

voorzitter,
drs. J. Smit